

ANADOLU TÜRK TARİHİ VE ANADOLUCULUK

Selahattin Tozlu*

Özet

Bu etüt, Mavi Anadoluçuluk diye ortaya çıkan ve bugün Anadoluçuluk adıyla sürdürülen "ideolojik" bir iddiaya ayrılmıştır. Anadolu İslami Türk Tarihi ve Kültürünü, evvelce Anadolu'da yaşamış milletlere bağlayan bu ideoloji, birçok sakatlık içermektedir. İlkini; kültür ve milli kültür olgularının oluşum ve tanımı, sonra da Türk Tarihi açısından yanlıştır.

Anahtar Kelimeler: *Anadolu, Eski Anadolu Milletleri, Anadolu İslami Türk Tarihi, Mavi Anadoluçuluk, Anadoluçuluk, Kültür, Evrensellik.*

Abstract**Anatolian Turkish History And The Anatolianism**

This attitude, known and found out with and by the name of Blue Anatolianism (Mavi Anadoluçuluk) and now being continued with the name of Anatolianism (Anadoluçuluk), has been put into an ideological claim. This ideology, claiming that Anatolian Islamic Turkish history derived from some nations who were living in Anatolia before, has many wrong point of views. At first/on one hand it is wrong according to the formation of the facts of culture and national culture and on the other hand it is wrong according to the Turkish history.

Key Words: *Anatolia, Old Anatolian Nations, Anatolian Islamic History, Blue Anatolianism (Mavi Anadoluçuluk), Anatolianism (Anadoluçuluk), Culture, Universality.*

Makalenin Sebebi

Bu makale, Türkiye'de uzun bir geçmişi bulunan "Anadolu kültür ve ırk harmanı" iddiası üzerine kaleme alınmıştır. Bu iddia, bir "peşin kabul" ve bunun dayandığı bir "ideoloji" sebebiyle sık gündeme gelmektedir. Şüphesiz herkes istediği şeyi iddia edebilir; fakat, bir "meslek" olan tarihin verilerini kullanma ehliyeti de gereklidir. Hemen tamamı "tarih" atıflarından oluşan bu

* Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi KKEF, Tarih Eğitimi ABD., Erzurum.

ideoloji, “tarihçi” için, Anadolu Türk Tarihi bakımından mümkün olamaz. Anadoluçuların bir kısmı da tarihçi veya tarihle ülfeti olan kimselerdir; ama, onların “peşin kabulü”, meselenin hem tarihi hem de ideolojik veçheleriyle ele alınmasını zaruri kılmıştır.

Eski “Mavi Anadoluçuluk”, Yeni “Anadoluçuluk”

İlkin “Mavi Anadoluçuluk” denilen ve eskisiyle yenisi¹ arasında ciddi farklar olmayan şimdiki “Anadoluçuluk”, şöyle bina ve inşa edilmiştir:

İslam Türklerin Anadolu’ya gelmesinden sonra bir “kültür harmanı” olmuş ve bugünkü Türk kültürü bunun neticesinde vücut bulmuştur. Şöyle ki; İslam Türkler Anadolu’ya gelmeden evvel, Anadolu’da “binlerce yıllık tarih” sonucu “yerli bir kültür” teşekkül etmişti. Bu kültürde ilkin Eti, Hitit, Sümer, Asur, Urartu gibi eski Anadolu topluluklarının büyük yeri vardır. Nihayet, pagan Roma ve özellikle Hıristiyan Bizans kültür odaklarının birkaç çeşit Hıristiyanlık mezhebi, Anadolu İslam-Türk kültürüne kaynaklık etmiştir. Tabiatıyla bu “kültür hâlesine”, Ermeni ve Grek gibi Anadolu’da “tarihi haklar” iddia edenler de dahildir. En nihayet, Orta Asyalı Türklere ait Göktanrıci ve Şamanist, Çin ve Hint’ten Budist, Maniheizt vs. perestişler, Moğolların animist inançları, İran’dan Zerdüştilik ve Şiilik, biraz da “Sünni İslam” ilavesiyle “Anadolu’nun irki ve kültürel harmanı” tamam olmuştur.

Şüphesiz bu iddia, muhtelif kişilerce² birbirinden farklı şekillerde ortaya konmuştur; ama, iddianın genel hatları budur. Ancak, burada etüt edilecek

¹ Anadoluçuluk’un değişik ve benzer bakışlarla eski ve yeni birçok müdafii vardır. Akımın savunulduğu son bir makaleye bk. Niyazi Öktem, “Anadolu’daki Irksal ve Kültürel Alaşım”, *Türkiye Günlüğü*, 71/Güz 2002, Ankara 2002, s. 73-88). İdeoloji, şu etütlerde, hafifletilerek ele alınır: Barış Karacasu, “Mavi Kemalizm: Türk Hümanizmi ve Anadoluçuluk”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce*, II, *Kemalizm*, İletişim Yay., İstanbul 2001, 334-343; Kaya Akyıldız, “Mavi Anadoluçuluk”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce*, III, *Modernleşme ve Batıcılık*, İletişim Yay., İstanbul 2002, 465-481; Aynı Yazar, “Sabahattin Eyuboğlu”, *aynı eser*, çerçeve 469-471; Barış Karacasu, “Cevat Şakir Kabaağaçlı”, *aynı eser*, çerçeve 472-477; Orhan Koçak, “Nurullah Ataç ve Etkilenme Endişesi”, *aynı eser*, 482-487.

² Mesela, Nurullah Ataç, Cumhuriyet Devrimleri için aynen şöyle yazar: “Bizim istediğimiz ise bu toplumda, şu, bu bireyin birtakım bilgileri edinmesi değil, toplumun değişmesi, eski düşüncesinden ayrılıp Batı dünyasının düşüncesine geçmesidir... Batı

“Mavi Anadoluçuluk” ile, vaktinde bazı milliyetçiler tarafından savunulan Anadoluçuluk fikrinin karıştırılmaması gereği hatırlatılmalıdır.

Anadoluculuk ve Türk Tarih Tezi

Anadolucular, Eski Anadolu’da yaşamış millet ve toplulukların; bugünkü Türk kültüründe ciddi pay sahibi ve hatta kaynak olduklarını iddia etmiş ve etmektedirler. İddianın bu ciheti, Cumhuriyetten sonra oluşturulan “Türk Tarih Tezi”³ hemen tamamıyla benzerdir. Hatırlanacağı gibi, Türk Tarih Tezi’ne göre; Anadolu, Türk yurdudur ve Eski Anadolu medeniyetleri (Eti, Sümer, Hitit vs.) Türk köklüdür. Bu milletler, esasen Orta Asyalı olup, oradan Anadolu’ya gelmiş; buradan da dünyaya dağılarak bugünkü büyük dünya medeniyetlerinin kurulmasına yol açmışlardır. Türk Tarih Tezi’nin bu iddiası, Anadolu iddiaya rahatlıkla temel olabilecek bir tarih tezidir. Oysa, Anadoluçular, bu teze ısrarla karşı çıkarlar. Bu karşı çıkış mantıksız görünse de, bilinerek tercih edilen bir yoldur. Çünkü, Anadoluçuların iki ana karşı duruşları vardır. Bunların ilki, gizlense bile, Türklerin medeniyet kurma becerisini kabul etmemedir. Bu da, onların, medeniyet tarihine Batılılar gibi bakmalarıyla ilgilidir. Onlar, aynı Batılılar gibi, Türklerin ve bilhassa İslam Türklerin; büyük devlet ve medeniyetler kuramayacaklarına inanırlar.

Bu “ırkçı” bakış, “tarih yüzyılı” olarak bilinen XIX. yüzyıl Avrupa sosyal bilimci ve tarihçilerinin temel görüşüdür. Batılılar için tabii olan bu “sakat” bakış, İslam düşmanlığına dayanmaktadır. İşte, Anadoluçular da bu açıdan Batılılara benzer. Anadoluçuların hemen tamamı, içinde yaşadıkları Türk

dünyasına benzemek değil, Batı dünyasından olmaktır. Bunun içindir ki çocuklarımızı Batılı çocukların yetiştikleri gibi Latince ile Yunancayı öğreterek, o dillerin eserleriyle yoğurarak yetiştirmemiz gerekir.” (“Batı’ya Doğru”, *Diyelim-Söz Arasında*, Yapı-Kredi Yay., İstanbul 1998, s. 52-53). Bundan daha ileri ifadeler için ilaveten bk. “İlimli Devrim”, s. 312-134; “Batı’ya Doğru”, s.154-156; “Batı Kafası”, s.159-162; “Yeni Yazı”, s.167-170.

³ Türk Tarih Tezi, Cumhuriyetin bir “toplum projesi” olarak, devrine has sebeplerle ortaya çıkmış “siyasi bir tez” idi. Bu bakımdan, ilmi esaslara istinat ettirilmesi gelecekte olacaktı. Nitekim, bugün daha soğukkanlı ele alınabilmektedir. Türk Tarih Tezi için, bazı doğruların bazı yanlışlara karıştırılarak verildiği bir çalışmaya bk. Büşra Ersanlı, *İktidar ve Tarih: Türkiye’de “Resmî Tarih” Tezinin Oluşumu (1929-1937)*, İletişim Yay., İstanbul 2003.

milletinin inancı hakkında kaynağından eğitim almamış ve bu hususta hiç olmazsa demokratik hassasiyet taşımayan insanlardır. Bu sebeple de bir vakıa olarak, İslam'ın, Türklerin bin yıllık gerçeği olduğunu kabul etmez ve hatta örtmeye çalışırlar. Çünkü, Batı kültürünün misyoneridirler.⁴ Gizli veya açık "mahalli etnikçilik" ve "mezhepçilik" yaparlar. Bunlar, genellikle "sol", "sosyalist", "Marksist" ve "komünist" okur yazarlardır. Son yirmi yılda bu solcu ekibe "liberal" de katılmıştır. Ayrıca, "İslamcı" lakaplı bir kesim de, "mahalli ırkçılık" hususunda benzer iddiaları, güya İslam temelli, beslemektedir.

Buraya kadarki hulasadan anlaşılacağı gibi, Anadoluçuluk, kesinlikle "ideolojik" temellidir ve en mühim saplantısı da, İslam etrafında toplanmış Türk tarihi ile irtibatlıdır.

Ciddi Bakışla Anadoluçuluk

Bu başlığı atmamızın sebebi, söz konusu iddianın gerçekten ciddiye alınacak hiçbir cihetinin bulunmamasıdır. Fakat, bu makale ve daha birçok yazıya konu olduğuna göre, iddia ciddidir gibi bir netice çıkarılabilir. İddianın teorik ve pratik bakımdan tek ciddi yönü, bazı insanların ve hayret edilecek şekilde bazı "tarihçilerin" kafasını karıştırmış ve hatta bazı tarihçilere de sırayet

⁴ Mesela, Sabahattin Eyuboğlu, Kasım 1967 tarihli "Emperyalizm ve Kültür" adlı yazısında, şu fikirdedir: "Batı uygarlığıyla Batı sömürgeçliğini birbirine karıştıranlar ... bilgisizce bir savaş taktiğinin kurbanıdır. Böyle bir halt karıştırmak hele yeni Türkiye'nin bir aydınına hiç yakışmaz; çünkü yeni Türkiye'nin kurucusu Mustafa Kemal, Batı sömürgeçliğinin amansız düşmanı ve Batı kültürünün kulu kölesiydi... Emperyalizmin öylesine karşısındaydı ki kendi milletinin emperyalist tarihinden bile tiksinişmiş, Osmanlı emperyalizmini milletinin belleğinden silmeğe kalkışmıştı. Bizim bağımsızlık savaşımız, Batı'ya karşı Batı kültüründen yararlanarak kazandığımız bir savaştır... Kimi aydınlarımıza göre yanlıştı Mustafa Kemal'in yaptığı. Batı emperyalizmine karşı koyduğu ölçüde onun bir aracısı olan Batı kültürüne de karşı koymalıydı, kendi kültürümüzü geliştirmeliydi. Yani o da Mehmet Akif'le birlikte ... İslam Kültürüne sıkı sıkı bağlanmalı ya da Ziya Gökalp'le birlikte Batı'dan yalnız tekniği alıp Turan yolunu tutmalıydı. Bereket Mustafa Kemal bu ham hayallere kapılacak askerlerden değildi... Mehmet Akif'in anlamadığı ve Mustafa Kemal'in erkenden sezindiği gerçek şudur: Batı kültürü, çağdaş insanlığın özlediği ve bütün eski dünya kültürlerinin emzirdiği bir kültürdür ve emperyalistlerin ... değil, bütün dünya halklarının malıdır ve ... emperyalizmin aracısı olmak şöyle dursun, ona karşı savaşılabilen, ... tek kültürdür." (*Mavi-I*, İş Bankası Yay., İstanbul 2000, s. 384-385).

etmiş olmasıdır. Diğer taraftan, yine sadece “ideoloji” illeti sebebiyle bazı tarihçiler de bu iddianın “misyoneri” olmuş vaziyettedir. Çünkü, bu tarihçiler, tarihe bir meslek gibi bakmayıp, onu “ideolojik vasıta” olarak kullanmaktadır.

“Anadolu’nun kültürel alışımı” iddiası, evvela herhangi bir kimyevi muamele için dahi mümkün değildir. Ancak, iddia, bin yıllık Anadolu Türk Tarihini içine almaktadır. Oysa, bu iddia sahipleri, bundan çok daha küçük ve zahmetsiz olan “Orta Asya’dan Anadolu’ya” çizgisine itiraz etmektedir. Yani, Anadoluculara göre; Türklerin, Orta Asyalı atalarından ise (dikkat etmek lazım, Orta Asya Türklerin anayurdudur); hiç tanımadıkları Urartu, Hitit, Grek vb. unsurlardan “kültür” almaları tabii ve çok mümkündür. Bu iki tezden, Orta Asya tezinin daha mümkün olduğunu tahmin etmek için “dâhi” olmak gerekmez. Ama, en eski Anadolu kültürlerini, atalarının kültürlerine tercih ettiren Anadolucu iddia için aklı epeyce zorlamak lazım gelir. Lakin, bu “cebiri” yetmez. Bu cebri tercih ettirenlerin, şu suallere cevap bulmaları gerekmektedir: İslam Türkler, mesela; siyasi tarihleri bile aydınlatılamamış Eti, Hitit veya Luvilerin hangi hayat unsurlarını almış ve hangilerini İslam’a uydurmak zorunda kalmıştır? Mesela; “nikâh akitleri” benzer mi; iki toplum da İslam Türkler gibi “evlerine ayakkabı ile girmeyen” topluluklar mı idi? Onlar da ölülerini Türkler gibi “kıble” tarafına çevirerek mi gömüyorlardı? Veya, Anadolu’da çok söylenen; “gâvur gibi güneşe bakma, gözünü sıkma” sözü, Greklerden mi kalmadır?

Bu misallerin binlerce benzerini vermek mümkün. Fakat, bu misal ve meseller, Anadolu Türk Tarihi bakımından, İslam inancıyla alakalıdır. Bu tespitin işaret ettiği husus da şudur: Herhangi bir kültürün en temel inşa malzemesi, “din” denilen inanç bütünleridir. Her milletin “sivil vicdani” teşekkülü, ilkin bu malzeme ile var edilmiştir. Anadolu’nun ırki ve kültürel alışımına işaret edenler, işte bu “İslam” özünü “hasım” veya “Türkler için lüzumsuz”⁵ saydığı için, iddia ettikleri neviden “mugalata” yapmaktadırlar. Dolayısıyla bu iddianın ilkinci kaynağı budur.

⁵ Mesela; Bilge Umar, aşağılayıcı ve ayırıcı bir üslupla değindiği İslam ve İslami Türk kültürü hakkında harfiyen şöyle der: “İstedim ki Türkiye Türkleri ulusunu oluşturan kültür sentezinin, yalnız Orta Asya Türklerinin kültürü ile *Arabin* ve *Araplaşmış ulusların oluşturduğu İslam kültürünün* ürünü olmadığı; sentezde, en azından o öğeler kadar hatta kanımca onlardan çok daha güçlü olarak, bir üçüncü öğenin katkısı olduğu,

Anadoluların iddialarının ikinci kaynağı da, Anadolu'da İslami Türk Devletlerini kuran, geliştiren, dünyaya büyük medeniyet görüşü ve huzur armağan eden “asli unsura” mensup olmamalarıdır. Şüphesiz bu mensubiyet hissi, hiçbir zaman, onların iddia ettiği “ırk” gibi safsatılara dayanmaz. Bu his, bir dünya görüşü ve kültür ayrınlığına istinat eder. İşte, bu kültüre ve bu kültürün dünya görüşüne hasım olan Anadolular, bu sebeple “etnikçilik” yapmakta ve Türk düşmanlığında ittifak etmektedirler*.

Anadoluların, gözlerden ve zihinlerden irak tuttıkları bir başka husus da, “insan tabiatı” ve bunu sevk eden “insan aklı”dır. İnsanlar, birbirlerinden külli habersizken bile; benzer şeylerden korkar, benzer ihtiyaç ve ihtiraslarla hareket ederler. Mesela; her insan topluluğunda hava, su, ateş ve topraktan oluşan anasır-ı erbaa'ya (=dört unsur'a), benzer hususiyetler izafe edilmiştir. Su aziz, toprak bereketli, ateş dehşetli vs. Sair maddi tezahürlü hususlarda da durum benzerdir: Yılan korkutucu, dağ ulu, aslan vakur gibi... Birbirinden habersiz insanlar, bu ortak insani hususiyetleri dolayısıyla dağı ya kutsal saymış ya da tapmışlardır.

Aynı vaziyet, insanlık hayatının her devrinde önemsenmiş “değer” ve “düsturlar” için de vakidir. Namus, adalet, can emniyeti, zinanın suç oluşu, hırsızlığın men'i, nikâhın zaruriliği ve bunlar gibi birçok “değer”, hemen her devir ve toplulukta “düstur” olagelmıştır. Dolayısıyla, herhangi bir cemiyette rastlanan bu değeri sadece o cemiyete ait sayıp, ondan sonra o “coğrafya”da yaşamış cemiyetleri evvelkinin devamı göstermek, saptırcı bir yoldur. Yani, “Etilerde filanca anlayış böyleydi, Bizans'ta şöyleydi, Türklerde de aynıdır, o halde bu kültür Türklerle öncekilerden kaldı” gibi bir iddia, saptırmadır.

Yukarıdaki izahla irtibatlı olmak ve bu izahı ikmal etmek üzere şu da hatırdta tutulmalıdır: Esas itibarıyla insanlar; namus, adalet vb. birçok değere sahip olmak ve sahip çıkmakla birlikte, her “kültür” bu değerlerin içini kendi zihin dünyasına göre doldurur. Yani; hem Hititlerde hem de İslam Türklerde

bu üçüncü ögenin ‘Anadolunun kendi kültürü’ olduğu öğrenilsin” (*Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, İnkılap Yay., İstanbul 1993, 2. baskı, s. 4).

* Şüphesiz Anadoluların hepsi bu kategoride değildir; ama, hareketin genel yapısı budur.

“namus” kutsaldı; ama, Türkler bu kavramı Hititler gibi anlamlandıramazlar. Lakin, şu ihtiyat payı da akılda olmalıdır: Bu iki anlayış arasında mutlaka benzerlikler olabilir; ama, asıl olan benzerlik değil, farklılıktır. Bu bakımdan her kişinin diğerinden farkı “kendisi”; her milletin diğer milletten farkı da “milli kültürü” olarak değer bulur.

Milletler, geçtikleri ve tanıştıkları kültür çevrelerinden hem etkilenir hem de o çevreye tesir ederler. Bu da kültür olgusunun “değişim” özelliğidir. Değişmemiş, kendini yenilememiş, bazı âdet ve ananelerini zamanla tasfiye etmemiş, yeni öğeler almamış bir kültür; kaba ve bayağıdır. Bu değişimi becerebilen kültürler “güçlü” kültürlerdir, büyük tarihleri ve dünyada yerleri vardır. Bu bakımdan Türk kültürü; açık, kuvvetli ve büyük bir kültürdür. Nitekim, Türk Tarihi de bunu göstermektedir. Dolayısıyla, Anadolu’cu ve benzerlerinin iddia ettiği gibi; Anadolu’ya gelen İslam Türkler, buradaki milletlerin kültürüne geçmiş değillerdir. Onlardan aldıkları hususiyetler, oyunlar, âdet ve ananeler elbette vardır. Binaenaleyh, bu bir “insan” fiilidir ve bin yıl bir arada yaşamış insanlar için gayet tabiidir. Keza, Anadolu’daki öbür unsurlar da İslam Türklerin tesirinde kalmıştır ve bu da gayet tabiidir. Mesela; bugün, Türklerin Revan dediği Erivan’da, açık büfe döner ve üstüne acı Türk kahvesi servisi yapılmaktadır. Buna bakarak Ermenilerin Türk olduğu elbette iddia edilemez ve akıldan bile geçmez. Ama, en yakın Türk kültürünün, İslamlardan sonra, Ermeni ve Rumlar arasında yaşandığı da bir gerçektir. Bu gerçek, bin yıl birlikte yaşanan bir tarihin neticesidir ve nihayet Türklerle birlikte yaşayan onlardır. Buna rağmen Türkler, Ermeniler veya Rumlardan farklıdır.

Coğrafyanın Tarihi mi, İnsanın Tarihi mi?

Anadolucular ve benzerlerinin bu suale ne diyecekleri mühim değildir. Çünkü, onların iddiası ikisi de olamaz. Şayet Anadolu’cular “coğrafyanın tarihi” ile uğraşsalardı, Anadolu’da kurulmuş ve gelişmiş, bu coğrafyada rol oynamış her bir millet, cemiyet ve devleti kronolojik olarak ele almaları gerekirdi. İşte böyle bir etüdün merkezinde de “coğrafya”; yani, “Anadolu Coğrafyası” olurdu. Öbür taraftan Anadolu’cular, iddialarını “insanın tarihi” olarak da takdim

edemezler. Eğer Anadolu tarihindeki insanın tarihi olsaydı, tıpkı coğrafyadaki gibi, Anadolu'da yaşamış milletlerin tarihleri ayrı ayrı yazılıp, sonunda bu insanların "kültürleri" üzerinde ayrı ayrı durulmalıydı. Halbuki Anadoluçular, tam bir "halita (=karışım)" yapmışlardır. Bu gariplik, her devletli millet veya topluluğu bir evvelkinin devamı saymak ve "kimseyi küstürmemek" gibi "hümanist" veya "liberal" bir tarih ve kültür anlayışıdır.

İster coğrafyanın isterse insanın tarihi yazılmış olsun, iki halde de bazı ortak hususiyetlerin varlığı rahatça tespit edilebilir ve bu da tarih bakımından gayet tabiidir. Mesela; Bizans zamanında Anadolu coğrafyasının sağladığı imkân veya tahditler, yine Anadolu'da devlet kuran Selçuklu ve Osmanlılar için de varit olmuştur. Veya, Anadolu'nun iklimi her millet ve devlete aynı imkân veya imkânsızlıkları sunmuş ve benzer tepkilerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Keza, bu neticeler de tabiidir. Oysa, Anadoluçular bunu da yapmamıştır.

Siyasi Tarih ve Kültür Ayrılmazlığı

Kültür ile siyasi tarih arasındaki münasebet ayrılmazdır. Hem "iktidar" hem de "muhalafetteki" kültürler, mutlaka bağlı oldukları "siyasi tarih" ile irtibatlı ve tabiatıyla sınırlıdır. Her türlü kültür tanımı, mutlaka söz konusu siyasi tarih içindeki "rolü" ve "yeri" ile bağlantılı olarak ifade edilir. Mesela; hem Timur hem Uzun Hasan ve hem de Bayezit, kendilerini "Sünni İslam" yorumunun "ilk" müdafii sayarlar. Şiiler ise, Şah İsmail-i Safevi tarafına meylenmişlerdir. Dolayısıyla, Anadolu İslam-Türk Tarihi içinde böyle yer almış Sünniler, kendilerini devletin aslı unsuru olarak görmüşlerdir ve bu tarif, hem Selçuklu hem de Osmanlı siyasi tarihiyle uyumaktadır.

Fakat, bu örneğe benzemeyen siyasi tercihler de vardır. Acaba bu tercihler, herhangi bir milleti "kendi" olmaktan çıkarır mı? Mesela; Bizans Tarihçisi Prokopius,⁶ kendi zamanındaki Bizans ileri gelenlerinin çoğunun Hunlar (=Türkler) gibi saç kestirip onlar gibi giysiler giydiklerini, onlar gibi

⁶ Prokopius, *Bizans'ın Gizli Tarihi*, trc. O. Duru, İş Bankası Yay., İstanbul 2001, s. 61, 65.

olmak için birçok değerlerini kaybettiklerini yazarak, bunun ne büyük bir kültür ve buna bağlı yönetim zaafına sebebiyet verdiğini kaydeder.

Bu misalle işaret edilmek istenen husus şudur: Hadiseler böyle olmakla birlikte, Bizans'ı oluşturan "millet", başka bir millet olmuş mudur? Katiyen Bizanslılar bir başka millet olmamıştır ve olamaz. Onların başka bir millet olmaları, ilkin Hıristiyanlığı terk etmelerine; sonra da yüzlerce yıllık töre ve ananelerini "yeni kültürle" uyuşturmalarına bağlıdır. Bu ise, o kültürün tıpkı oluşum süreci gibi yüzlerce yıl ister.

Bu açıklama ve misaller, siyasi tarihin kültür bakımından değerini ifade etmek içindi. Anadoluocular ve benzerleri, hem Anadolu Türk tarihini hem de ondan evvelki Bizans tarihini okumak ve bilmek ihtiyacı duymadıkları için, meseleyi sürekli "saptırmış" ve bilinen "ideolojik çerçevede" ele almışlardır. Onların iddiasına göre, Bizans tarihi, yanlış olarak "Grek" dedikleri, "Rum" tarihidir. Binaenaleyh, bu tarihteki Grek milleti İslamlaşarak Anadolu'nun yeni sahibi Türklere dönüşür ve kültürlerini onlara intikal ettirirler.

Evvela, eldeki Bizans Tarihi bilgilerine göre, Türklere önceki Bizans ahali sadece hem Grek değildi ve olamazdı, hem de "Rum" demek "Grek" demek değildi. Bizans taşra yönetimi VII. yüzyılda tıpkı Roma'daki gibi "thema" denilen eyaletlere bölünmüştü. Thema sistemi, mülki bakımdan "strategos", dini bakımdan da "metropolit" tarafından yönetilen "iki başlı" bir sistemdi. Hem strategos hem de metropolit, "metropolis" denilen eyalet merkezinde ikamet ederdi ve strategos, metropolite göre daha etkiliydi. Bu klasik Roma sistemini Bizans'a tatbik ederek yeniden Büyük Roma'yı diriltmeye çalışan, İmparator Herakleios (imp. 610-641) idi. İmparator, ilkin, Roma'nın resmi dili olan "nazik" Latince'yi bırakarak, onun yerine "kaba" veya "bozuk" Grekçe'yi "resmi dil" ilan etmiş, eski Latince unvanların yerine Grekçe unvanlar kullanmaya başlamış ve bütün yazışmaları da bu dille yaptırmıştı. Böylece, halkın hemen tamamının Grek lisanını konuşması ve Grekçe'nin bütün imparatorluğun dili olması sağlandı. Bu değişim, Bizans'ın sonuna kadar kendilerine "Romanioi (=Rum)" diyen bir halkın, bir dil sayesinde ve tabii "yanlış" olarak, "Grek" diye adlandırılmasına sebep oldu. Oysa, Bizans themalarının ekseriyeti, ilk bakışta "paralı asker" gibi görünen; fakat esasta,

toprak mülkiyeti çoğu zaman babadan oğula intikal edebilen ve böylece küçük toprak sahipliğini artıran bir askeri ve idari sistemdi. Bu sayede toprak sahibi olan askerler ve akrabaları, aslında yerli ahali oluyor ve Bizans ahali arasında mühim bir yekûnu teşkil ediyorlardı. Bu sistemin en dikkat çeken ciheti, bu askerlerin mühim bir kısmı “başka” milletlerden (Kafkasyalı, Yakınoğulu vs.) ve nihayet savaşlarda esir alınan diğer unsurlardan ibaret idi ki, bunların arasında Türkler de vardı. Şüphesiz bunlar Hıristiyan oluyor ve Bizanslılar gibi “Rum”, yani “Roma vatandaşı” adını alıyorlardı⁷.

İşte, esasında muhtelit (=karışık) olan Bizans halkının “Rum” yerine “Grek” adını alışı; İmparator Herakleios’un bu siyasi ve kültürel tercihiyle alakalıdır. Hiç şüphesiz, Anadoluocuların ve onları destekleyen diğerlerinin bu bilgilerden hem haberi yok hem de bunlara ihtiyacı yoktur.

Uydurma Tarih-Resmi Kimlik

Türk kimliği hususunda hem Anadoluocular hem de benzerleri tarafından yapılan tanımlamalar, hemen tamamıyla “resmi kimlik” atıflarıdır. Tarih yazımı ve öğretiminde ise, “resmi tarih” dedikleri şeyi reddederek, mutlaka “bilimsel tarih” vurgusu yaparlar. Onlar, “bilimsel tarih” dedikleri süreci, millete kimlik kazandıran ve bugüne aktaran bir süreç olarak kabul etmezler. Onlara göre bugünkü Türk kimliği; laik, demokratik bir modern Cumhuriyet ve bunun “devrimler” sürecinin ürünüdür. Devrimler tarihi bir “süreç” olarak “kimlik”

⁷ Bugün birçok tarihinin bile çok yabancı olduğu bu özet, ansiklopedisi 1891 yılında basılan Şemsettin Sami tarafından dahi bilinmektedir. O, “Rum” denilen Romalılarla, Grek manasına kullanılan Rum kelimesini ayrı ayrı ele alır ve Grekler için kullanılan “Rum” kelimesinin karşısına Fransızca “Grecs Modernes” tabirini koyar. Greklerle aynı olmadığını belirttiğimiz Romalılar için de, aynen, şunları yazar: “Mürur-i zamanla Şark İmparatorlarının kavm-i hakimi olan Romalılar, Yunanilerle ve sair akvamla birleşerek, Yunani-i Kadim lisanından mehuz galat (=bozuk) bir lisanla tekellüm etmeğe başladıklarından, Rum ismi bu kavme ve bu lisanla tahsis olunmuştur” (*Kâmûsül-Âlâm*, III, İstanbul 1308/1891, 2359-2360). Bu bilgilerin tarihi esasları hakkında bazı kaynak ve araştırmaya bk. Charles Diehl, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, trc. Tevfik Bıyıklıoğlu, İstanbul 1937, s. 49-60; Süryani Patrik Mihail, *Süryani Patrik Mihailin Vekayinamesi*, İkinci Kısım (1042-1195), ter. Hrant Der Andreasyan, İstanbul 1944, s. 18, Türk Tarih Kurumu’ndaki daktilo metin; Işın Demirkent, “Bizans”, *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, VI, 233; Aynı Yazar, “Herakleios”, *DİA*, XVII, 211; Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, ter. Fikret İşıltan, Ankara 1981, s. 89-92.

yapabilmekte ve “kimlik” kazandırabilmekte; ama, bin yıllık tarihin kazandırdığı kimlik yok sayılmaktadır. Şüphesiz bu iddia, bir fikir ve ilim eseri değil, bilakis bir “ideoloji” ürünüdür. Bu ideoloji, Türklerin bin yıllık İslam kültür çevresi ve tarihini önce yok sayma ve sonra da yok etme esasına dayanan “uydurma tarih” anlayışıdır.

Anadolucu ve benzerleri, bugünkü Türk kimliği tanımında “resmi tarih” diyerek alçalttıkları süreci baş tacı ederken; “bilimsel tarih” diye ileri sürdükleri iddiaları, hep “resmi tarihten evvelki Türk Tarihi dönemine” saklarlar. Şüphesiz herkesin bir “gerçek tarih” tipi vardır. Ama, Anadolu Türk Tarihinin yegâne değişmez gerçeği ve bu tarihin bugüne aktardığı en temel kimlik olgusu; İslami Türk devlet ve toplumları ve İslami Türk kimliğidir. Cumhuriyet devrimleri, laik ve demokrat vatandaş kimliği elbette gerçektir. Fakat, bütün karşı koyuş ve hatta İnönizmin düşmanlığına rağmen, Anadolu Türklerinin İslami kimliği değiştirilememiştir. İşte gerçek tarih ve gerçek kimlik budur. Bundan amaç, Türk milletinin tarihini bir bütün halinde “gerçek bir vaka ve vakıa” olarak görmeyi sağlamaktır. Çünkü, bu tarih, “yaşanmamış” gibi sunulmaktadır. Oysa, hem bu tarih ve ondan kalan İslami Türk kimliği gerçektir, hem de Cumhuriyet tarihi ve onun kazandırmaya çalıştığı kimlik gerçektir. İşte, Anadolucuların tarih algısıyla, tarihçinin tarih algısı arasındaki temel fark da budur.

Evrensel Kültür İddiası

Anadolucuların bir başka iddiası da, Eski Anadoluluların doğudan batıya göçerek bugünkü medeni dünyayı kurduğu ve “evrensel” oldukları iddiasıdır. Nitekim, yukarıda “kimseyi küstürmemek” diye nitelenen şey de budur. Evvela, herhangi bir kültür bakımından en iddia edilemeyecek şey, “evrensellik” adlı ne olduğu anlaşılabilir olgudur. Dünyanın neresinde ve kim tarafından iddia edilirse edilsin, “evrensellik” bir safsatadır⁸. Herhangi bir fikir veya kanaatler

⁸ Bugünkü “evrensel kültür” veya “evrensellik” iddiasını, Felsefeci Doğan Özlem, bir “mitos” ve “dogmatizm” sayarak, bilhassa kültürel bakımdan imkânsızlığını vurgular (“Tarihsellik ve Cumhuriyet”; “Evrensellik Mitosu ve Sosyal Bilimler” adlı makaleler, *Siyaset, Bilim ve Tarih Bilinci*, İnkılap Yay., İstanbul 1999, içinde). Attilâ İlhan ise, çok geç anladığı bu mevzuda, şu belirlemeyi yapar: “Evrensel kültür kavramı bir tuzak gizliyor. Kabataslak denebilir ki, evrensel kültür, yeryüzünden gelmiş geçmiş ve geçecek uygarlıkların heyet-i mecmuasıdır (tamamıdır)... Gel gör ki, terimi ısrarla kullananlar, bunu öyle anlamıyor. Onların evrensel kültür dedikleri, birkaç yüz yıldır, Yahudi/Hıristiyan tabanlı Batılı emperyalizmin dünyaya ‘evrensel’ diye, ‘cebren ve hile

bütününün evrensellik iddiası, o iddiaya kaynaklık eden temel görüşün, hiçbir “alt grup” ayırımı yapmaması ile alakalıdır. Bu halde de, ancak İslam ve Hıristiyanlık gibi dinlerin “evrensellik” iddiası olabilir.

Bu neviden bir “cihanşümullük” iddiası, acaba Anadolu veya bir başka yerde, “kendine özgü” teşekkül edip oradan dünyaya dağılmış herhangi bir kültür dairesi için söz konusu olabilir mi? Elbette bunun imkân ve ihtimali yoktur. Elbette her insan zulüm görmemek, adil davranılmak, namuslu ve emniyette yaşamak, haysiyetini muhafaza etmek ister ve bunun tahakkuku için de değerler oluşturur. Ama, bu değerler muhakkak yine “kendine özgü” ve “ötekenden farklı” bir zemin üzerine inşa edilir. Bu da, büyük olmalarına rağmen; İran, Turan, Moğol, Roma, Osmanlı ve nihayet Eski Anadolu kültür çevrelerinin “evrensel” olamayacağı gerçeğine işaret eder.

Bugün “evrensellik” iddiasında bulunan kültür çevreleri ile, Roma veya Osmanlılar arasında, bu iddianın kaynağı bakımından, hiçbir fark yoktur. Çünkü, bu kültür çevrelerinin tek temel benzerliği, “ekonomik ve sosyal güç” olgusudur. Amerika veya Avrupalı birliklerin bugünkü “evrensellik” iddiası da, Roma veya Osmanlılardaki gibi, ellerinde bulunan güce dayanır. Yoksa, hakikaten evrensel, yani, bütün küredekiilerin kabul edilebileceği değerleri taşıyıp temsil etmeleri söz konusu değildir. Bu bir “imparatorluk”⁹ anlayışıdır.

ile’ kabul ettirmeğe uğraştığı Yunan/Latin kökenli Batı kültürü, kendi kültürü” (*Ulusal Kültür Savaşı*, Özgür Yay., İstanbul 1986, s. 11).

⁹ Burada kullanılan “imparatorluk” ile “emperyalizm (=kolonyalizm)” arasında hiçbir bağ yoktur. Bu açıklamanın sebebi, bazı tarihçilerin, “imparatorluk” ile “emperyalizmi” aynı manada kullanmalarındadır. Hatta, bu konuda yapılmış son bir çalışmada, benzer yanlışlıkla birlikte bazı karıştırmalar da vardır. Çalışmada, bu sıfatın Roma’dan ve bunların “imperator” unvanından kaynaklandığı ifade edilerek, Roma İmparatoru ile Osmanlı Padişahı’nın ve buna binaen Roma ile Osmanlı Devleti’nin aynı olamayacağı ısrarla vurgulanmıştır. Ayrıca mesele, devamlı, siyasetle içiçe olmuş “din” açısından ele alınmış, hatta, Osmanlıların kendilerini sadece “Müslüman” gördükleri ve hiç “Türk” demedikleri gibi, Osmanlı anlayışının iki açıdan da kavranamadığını gösteren zoraki yorumlar yapılmıştır (Hatice P. Erdemir, “İmparatorluk Kavramının Evrenselleştirilmesi”, *Divan İlmî Araştırmalar*, 8, 2000/1, İstanbul 2000, s. 187-196). Öz itibarıyla; “imparatorluk” Roma ile tarihe geçmiş ve Roma’nın sistemi üzerinden açıklanmıştır. Bizim kastettiğimiz “imperium devlet” anlayışının da Roma ile alakası vardır. Imperium Devlet, toprak mülkiyetinin hükümdara değil, devlete ait olduğu devlettir. Bu devlette hükümdar, sadece ülkeyi idare ve muhafaza etmekle mükelleftir. Bunun karşısındaki “dominium devlet” ise; toprağın ve her türlü tasarruf hakkının

Fakat, bugünkü Amerika ve Avrupalıların “evrensel” olduğunu iddia ettikleri kültür, baştan aşağı “kendilerine ait” kültürdür ve “ötekilerinin kurtuluşu” bunu kabul etmelerine bağlıdır. Bu da “kolonyalist” demek olan “emperyalist” anlayıştır.

Değerlendirme

Son yıllarda Türkiyeli bazı “türediler”, “tarih eğitimi”, “tarih öğretimi” ve nihayet “tarih yazımı” adlı projelerle, Türk Tarihini karalamaktadır. Ne kadar İngilizce kitap, makale ve internet notu varsa, bunları, anlaşılabilir ve berbat bir tercüme ile intihal edip, önce talebelerin ve sonra da -şaşılacak şey olsa bile- “akademik tarihçilerin” zihinlerini karıştırmışlardır. Sanki onların tercümelerinden başka bu sahalarda kimse bir şey yazmamış gibi, “yeni tarih” tezleri ortaya atmışlardır. Hem bunlar hem de zihinlerini karıştırdıkları “akademikler”, “yerli” hiçbir değeri bilmemektedirler. Bunlar için Fuat Köprülü, Zeki Velidi Togan, Osman Turan, Bahaeddin Ögel veya Nejat Göyünç merhumlar, meçhuldür. Oysa, adı sayılanlar ve daha birçok Türk tarihçisi; elbette birer metod, adap ve erkân adamı olarak eserlerini telif etmişlerdi. Hele, Togan ve Köprülü’nün “tarih metodu” hakkındaki mesai ve fikirleri, bu “türediler” için başlı başına birer kaynaktır.

Bu temasların sebebi, halihazırdaki Türk tarihçiliğinin durumu ve bunun sözü edilen “ideolojik” bakışlara yol vermesidir. Evvela, sosyal bilimlerin her alanında olduğu gibi, tarih sahasında da “müesseseseleşme” yoktur. Hala tarihe “başka sahalardan” ciddi tecavüzler vardır. Özel sektörün desteklediği tarih çalışmaları çok azdır, destek verilenler de İslam-Türk tarihini ve medeniyet görüşünü silmeyi amaçlayan “belli kliklerin” projeleridir. Diğer taraftan, bugünkü orta ve yüksek öğretim anlayışı, sosyal bilimci ve bu arada tarihçi yetiştirmeğe mânidir. Zira, sosyal bilimler “memlekete yük” olarak görülmektedir. Fen bilimlerinin, gelişmiş dünya hegemonyası altında İngilizce kaynaklı yapılması; Türklerin emek ve paralarının “yurt dışı yayım” adı altında

hükümdara ait olduğu devlettir. Bu bakımdan Osmanlı Devleti, imperium devlettir ve bu anlayış Türk Devlet Ananesi’nin en mühim vasfıdır. Hülasasına bk. İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, İstanbul 1999, 19. baskı, s. 236-237.

ecnebilere akıtılması sadece seyredilmektedir. Sosyal bilimciler için, “uğraştığı sahanın dilini” bilmek veya öğrenmek mecburiyeti yoktur, bunu isteyen birkaç yetişmiş tarihçi, yeni yetmeler tarafından sevilmemekte ve bazı yaşı geçmişlerce de tenkit edilmektedir. En azından, tarihin ve Türk Tarihinin hangi sahasında çalışırsa çalışsın, Osmanlıca bilmek gereği bile yoktur. Osmanlı zamanı Türkçesi bir yana, halihazır Türkçe’yi bile bilmeyenler, üniversitelerde akademisyen olabilmektedir. Öbür taraftan, bütün sahalarda olduğu gibi, tarihte de, insanı ümitsizliğe düşürecek bir yayın ve bilgi fazlalığı vardır. Bugünkü “ekonomik sefalet” dolayısıyla da, herhangi bir bilim adamının bu yayımlara sahip olabilmesi mümkün değildir. Anadoluculuk ve benzeri “ideolojik” bakışların temel sebepleri, ilkin bunlardır. Nihayet, bilhassa “eski” Anadolucuların, savundukları dahil, hemen hiçbir “değere” sahip olmamalarıdır.